

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА
Београд
415-71/2022

Заштитник грађана
Zaštitnik građana

дел. бр. 29894 датум: 29. новембар 2022. год.

НАЦИОНАЛНИ МЕХАНИЗАМ ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ
ПРАЋЕЊЕ ПОСТУПАЊА ПРЕМА МИГРАНТИМА / ТРАЖИОЦИМА АЗИЛА

Извештај о посети
Аеродрому "Никола Тесла" Београд

Београд, новембар 2022. године

1. УВОД

1.1. МАНДАТ НАЦИОНАЛНОГ МЕХАНИЗМА ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ

Законом о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака¹ прописано је да Национални механизам за превенцију тортуре (НПМ) обавља посете установама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе, у циљу одвраћања државних органа и службених лица од било каквог облика мучења или било ког другог облика злостављања, као и ради усмеравања државних органа ка стварању смештајних и осталих животних услова у установама у којима се смештају лица лишена слободе у складу са важећим прописима и стандардима.

НПМ има право: на несметан, ненајављен и свакодобан приступ свим установама и свим просторијама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе; да насамо разговара са тим лицима и са службеним лицима, која су обавезна да сарађују тим поводом, као и са свим осталим лицима која могу имати информације значајне за поступање према лицима лишеним слободе; на приступ свој документацији која се односи на та лица; да надлежним органима даје препоруке у циљу побољшања начина поступања према лицима лишеним слободе и унапређења услова у којима се она задржавају или затварају. По обављеним посетама, НПМ сачињава извештаје које доставља посећеним установама. Након тога, НПМ одржава стални дијалог са посећеном установом, као и органом у чијем је саставу та установа, у циљу отклањања утврђених недостатака који могу довести до појаве тортуре, нељудског или понижавајућег поступања.

У члану 2а Закона одређено је да Заштитник грађана обавља послове НПМ и да у обављању тих послова сарађује са омбудсменима аутономних покрајина и удружењима чијим је статутом предвиђени циљ удруживања унапређење и заштита људских права и слобода, у складу са законом.

У институцији Заштитника грађана формирана је посебна организациона јединица Одељење националног механизма за превенцију тортуре, која обавља стручне послове НПМ.

Заштитник грађана и Покрајински омбудсман АП Војводине су потписали Меморандум о сарадњи у обављању послова НПМ,² којим је предвиђено је да ће Покрајински омбудсман активно учествовати у посетама мониторинг тима НПМ установама у којима су смештена лица лишена слободе, а које се налазе на територији АП Војводине.

На основу спроведеног јавног позива,³ Заштитник грађана је изабрао удружења са којима ће остваривати сарадњу у обављању послова НПМ и то: Комитет правника за људска права, Виктимолошко друштво Србије, Центар за интеграцију младих, Хелсиншки одбор за људска права у Србији, Одбор за људска права Ваљево и Кликаktiv – Центар за развој социјалних политика.

¹ "Сл. лист СЦГ – Међународни уговори", бр. 16/05 и 2/06 и "Сл. гласник РС – Међународни уговори", бр. 7/11.

² Потписан 12. децембра 2011. год.

³ Објављен у "Сл. гласнику РС", бр. 82/22.

1.2. ОСНОВНИ ПОДАЦИ О ПОСЕТИ

УСТАНОВА	Аеродром "Никола Тесла" Београд
ВРЕМЕ ПОСЕТЕ	22. новембар 2022. године
ОСНОВ ПОСЕТЕ	Послови НПМ, у складу са чланом 2а Закона о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака
ВРСТА ПОСЕТЕ	Ванредна посета
ЦИЉ ПОСЕТЕ	Провера услова у којима бораве странци којима је одбијен улазак у земљу
НАЈАВА ПОСЕТЕ	Посете је била ненајављена
ПОСЕТУ ОБАВИО	Заштитник грађана
САСТАВ ТИМА	Марко Анојчић, <i>Заштитник грађана/Одељење НПМ</i> Маја Јовић, <i>Заштитник грађана/Одељење НПМ</i>

1.3. САРАДЊА СЛУЖБЕНИХ ЛИЦА СА ТИМОМ НПМ

Сви полицијски службеници су остварили пуну сарадњу са тимом НПМ и омогућили остваривање мандата НПМ. Члановима тима пружене су све тражене информације, омогућен обилазак и фотографисање просторија за задржавање, увид у и фотокопирање затражене документације и ненадзирани разговори са странцима.

1.4. ТОК ПОСЕТЕ

Тим НПМ је на почетку посете обишао просторије за смештај странаца којима је одбијен улазак у земљу, где је и обавио разговоре са затеченим странцима. Истовремено, од полицијских службеника су прибављене информације од значаја за предмет извештаја. Потом је тим у службеним просторијама Станице граничне полиције Београд остварио увид у релевантну документацију.

2. УТВРЂЕНО СТАЊЕ

Од 2015. године, када је први пут посетио Аеродром "Никола Тесла", НПМ је више пута указивао на неадекватне услове у просторији за смештај странаца којима је одбијен улазак у земљу и препоручивао надлежним органима да обезбеде просторије у складу са важећим стандардима, као и услове за боравак странаца на свежем ваздуху. Током посете обављене у октобру 2020. године, НПМ је сазнао да су започети радови на потпуно новом објекту, након чега се писменим путем обратио оператеру Аеродрома, како би указао на стандарде које објекти овог типа треба да испуњавају у погледу материјалних услова и режима боравка. Потом је одржан састанак са представницима оператера, који су представили пројекат изградње потпуно новог објекта. Коначно, током 2021. године, Аеродром је предузео активности и завршио радове на објекту, који испуњава важеће стандарде.

НПМ је последњи пут посетио Аеродром 10. децембра 2021. године, када је обишао новоизграђене просторије. Тада је утврђено да у новом објекту постоји 5 просторија за смештај странаца. Просторије бр. 1 и 2 су величине 3,2 x 8,6 m и у њој се налазе по 4 кревета на спрат, са одвојеним тоалетом димензија 1,4 x 1,7 m. Просторија бр. 3, димензија 1,9 x 4,8 m, има два кревета на спрат и она је тзв. породична соба. У оквиру ње се налази и одвојени тоалет чије су димензије 1,6 x 1,5 m. Просторије бр. 4 и 5 су намењене за смештај агресивних странаца, њихове димензије су 1,8 x 2,2 m и у свакој се налази по један кревет на спрат. На вратима ових просторија се налазе прозори/клапне преко којих се лицу могу предавати оброци, лекови или стављати средства за везивање уколико за тим буде било потребе. Просторија бр. 6 је тоалет за особе са инвалидитетом. У објекту се налази и једна просторија за службенике, из које се између осталог прати видео надзор.

Иако је похвална чињеница да је поступајући по препорукама НПМ Аеродром обезбедио нове просторије за смештај странаца којима је одбијен улазак у земљу, НПМ скреће пажњу на то да је ову посету обавио због сазнања о постојању озбиљних неправилности у погледу поступања према овим странцима, конкретно неадекватних услова у којима они бораве.

У тренутку посете за смештај странаца су се користиле просторија бр. 3, у којој су биле смештене 4 жене, као и просторија бр. 2, у којој се налазило 12 мушкараца, сви држављани Републике Кубе. Они су овде боравили између 5 и 11 дана.

Материјални услови у просторијама су изузетно лоши. Иако су просторије нове, зидови су запрљани и ишарани, на једном месту непримерним – нацистичким симболом. На лежајевима се налазе душеци, јастуци и ћебад, без других делова постелине, који су запрљани. Вентилација и клима не раде због квара до којег је дошло током грађевинских радова који се актуелно изводе на Аеродрому, па је у просторијама хладно. Отворени су прозори због дотока свежег ваздуха, што је у ово доба године само допринело снижавању температуре у просторијама. Тоалет у већој просторији је изразито запрљан, делује да није чишћен дуже време. Кадица туш кабине је запушена и у њој стоји накупљена вода и фекалије. У просторијама се и поред отворених прозора осећа јако непријатан мирис. У једном делу просторије је отпао део плафона.

Вештачко осветљење је централно и контролише се из службене канцеларије и адекватне је јачине, као и природно које допире кроз прозоре.

У просторијама су постављени интерфони за комуникацију са службеницима и камере. Такође, постоје и сензори за покрете. У већој просторији која се користила у време посете НПМ се све време оглашавао аларм, вероватно због дела плафона који је отпао.

У већој просторији 12 странаца користи 8 лежајева. Ова ситуација је била и гора претходних дана, када је на једну или две ноћи у просторији боравило више десетина странаца. Свој пртљак и друге личне ствари странци држе са собом, а у просторијама нема ормарића или комода за одлагање личних ствари.

Исхрана странаца се састоји искључиво од сендвича које добијају за сва три оброка. Уз сендвиче добијају и по флашицу пијаће воде.

У просторијама су затечени течни сапуни. Странци се због хладноће нису купали и наводе да нема ни топле воде, што је провером и потврђено. Хигијену просторија

одржава особље Аеродрома, према службеним наводима, искористи се прилика када већа група напусти просторију па се за њима очисти. То је углавном једно дневно. Мања соба је чишћена током посете НППМ, а странци који су били у већој просторији су током посете премештени у другу већу просторију - бр. 1, која је деловала да је управо очишћена и у којој је тоалет био уреднији.

Једна од просторија намењених за смештај агресивних странаца се уопште не користи због непостојања решетки на прозорима, о чему је истакнуто обавештење на вратима. Такође, не користи се ни простор за боравак на свежем ваздуху. Ради се о ограђеном простору димензија 4,1 x 10 m, са постављеним рупичастим плочама на огради, који је покривен видео надзором. Међутим, он се не користи јер се у њему налази отпадни материјал. Тиму НППМ је објашњено да је ово последица грађевинских радова на Аеродрому који су у току. Тако, странци све време проводе у затвореном простору.

Странци су навели да немају могућност комуникације са спољним светом. Мобилне телефоне држе код себе, али немају мрежу, у шта се и тим НППМ уверио, нити је доступна бежична интернет веза. Неки од њих су искористили боравак странаца из других земаља овде да преко интернета који су им они поделили контактирају блиске особе, али се неколико њих пожалило да њихова породица већ више дана не зна шта се са њима дешава.

У случају потребе странаца за здравственом заштитом, медицинска екипа која ради у амбуланти на Аеродрому им је може пружити, што се и догодило пар дана пре посете НППМ.

Странцима су уручене двојезичне одлуке о одбијању уласка. Неколико њих се пожалило тиму НППМ на грубо поступање полицијских службеника који су од њих инсистирали да потпишу одлуке. На ово је скренута пажња руководству СПП Београд, указујући и на то да странци нису дужни да потпишу ове одлуке и да полицијски службеници могу да ставе забелешку да су они то одбили да учине.

У протеклом периоду је дошло до изузетно повећаног броја странаца, пре свега држављана Републике Тунис, којима је одбијен улазак у земљу. До овога је дошло након најаве да ће бити укинут безвизни режим. У табели су као илустративан пример приказани статистички подаци одбијања уласка за 3 државе порекла у протекла 3 месеца:

	септембар	октобар	новембар (- 20.11.)
Република Индија	520	317	814
Република Тунис	143	167	1312
Република Турска	17	21	6

Међу њима је било и малолетника, у пратњи: у октобру 5 (4 индијска држављана, 1 туниски и 3 турска) и у новембру 31 (6 индијских, 25 туниских држављана и 2 турска).

Неки странци су изразили намеру да траже азил, они су регистровани, омогућен им је улазак у земљу и упућени су да се јаве у неки од центара за азил. Током септембра издато је укупно 85 потврда, од тога по 1 туниском и турском држављанину, током октобра 94

потврда, од тога 16 туниским држављанима и 1 турском држављанину и до 20. новембра 18 потврда, од тога 1 туниском држављанину.

Највећи прилив је био у првој недељи новембра, када је одбијен улаз за 683 држављана Републике Тунис. На пример, 2. новембра 111 одбијања уласка, 3. новембра 95 одбијања, 4. новембра 111 одбијања и 5. новембра 96 одбијања.

Према службеним наводима и доступној евиденцији, држављани Републике Тунис и Републике Турске се најчешће истог или наредног дана враћају на дестинацију из које су дошли, а држављани Републике Индије чекају 1 или 2 дана. Ово пре свега зависи од авио компанија које су дужне да их врате након што им је одбијен улазак:⁴ неке имају интерно правило о броју оваквих путника по лету (тзв. *INAD* путници⁵), у неким случајевима нема довољно летова током недеље и слично. На пример, за држављане Републике Кубе је посебан проблем због ређих летова и могућности да се њих највише 5 укрца на један лет. Са друге стране, постоје 4 лета дневно за Републику Турску и авио компаније у већој мери излазе у сусрет у погледу *INAD* путника.

Очигледно је да је СГП Београд у протеклом периоду била под значајно повећаним оптерећењем *INAD* путника, односно странаца за које је оцењено да не испуњавају услове за улазак у земљу. Ово је на првом месту последица повећања путника држављана Републике Тунис, до чега је дошло након најаве да ће бити укинута безвизни режим, а вероватно су многи од њих желели да искористе период до ступања на снагу те одлуке да уђу у Републику Србију. Са друге стране, ово није испраћено адекватном подршком оператора Аеродрома "Никола Тесла" Београд у погледу обезбеђивања довољних капацитета за смештај странаца којима је одбијен улазак у земљу и адекватних материјалних услова боравка.⁶ Као што је горе описано, услови у просторијама за смештај странаца су били потпуно неадекватни, знатан број странаца који је требао да преноћи није имао сопствени лежај, исхрана се састојала од сендвича, није било могућности боравка на свежем ваздуху, што све заједно и у продуженом трајању може достићи праг понижавајућег или и нехуманог поступања. НПМ увиђа да је до овога делом дошло и због већег броја и флукуације странаца које је потребно тамо сместити, али без обзира на то налази да је потребно уложити веће напоре како би се према свакоме поступало уз поштовање личног достојанства, стварањем услова за пристојан боравак *INAD* путника док чекају на лет за повратак.

⁴ Закон о странцима ("Сл. гласник РС", бр. 24/18 и 31/19), чл. 13. ст. 2. и 3:

Ако је странцу одбијен улазак у Републику Србију превозник који га је довезао дужан је да без одлагања о свом трошку одвезе странца. Уколико превоз није могуће обезбедити у разумном року, превозник сноси трошкове боравка и принудног удаљења странца из Републике Србије.

Одредбе става (2) овог члана односе се и на превозника који је довезао странца у међународни транзитни простор аеродрома, ако је други превозник одбио да превезе странца у државу одредишта или ако је странцу забрањен улазак у државу одредишта.

⁵ *Inadmissible passenger* - неприхватљиви путник.

⁶ Закон о граничној контроли ("Сл. гласник РС", бр. 24/18), чл. 20. ст. 1. – 3:

Оператер је дужан да обезбеди све потребне услове да се гранична контрола обавља несметано у складу са одредбама закона.

Оператер аеродрома из става 1. овог члана дужан је да изгради или одреди и уреди простор за смештај странаца који не испуњавају услове за улазак у земљу у складу са посебним законом.

Трошкове уређења и опремања граничних прелаза на аеродрому, у луци или путничком пристаништу отвореном за међународни саобраћај и на железници, сагласно ст. 1. и 2. овог члана сноси оператер. Простор, просторије и услове потребне за обављање граничне контроле оператер обезбеђује без накнаде, осим опреме за вршење граничне контроле.

Стога је потребно да Аеродром без одлагања предузме мере за унапређење услова у просторијама и уз координацију са граничном полицијом обезбеди довољне капацитете за смештај странаца којима се одбија улазак у земљу, како би се у будућности предупредила оваква ситуација.

3. ПРЕПОРУКЕ

Из горе наведених разлога, НПМ упућује следеће препоруке:

I

Аеродром "Никола Тесла" Београд ће унапредити услове у просторијама за смештај странаца којима је одбијен улазак у земљу, тако што ће:

- окречити и дезинфиковати спаваонице и тоалете;
- заменити дотрајале и прљаве душеке;
- сваком странцу обезбедити чисту постељину (јастучницу, чаршав, ћебе и навлаку за ћебе), коју ће редовно одржавати чистом;
- омогућити адекватну вентилацију и климатизацију у спаваоницама;
- поправити плафон у спаваоници бр. 2;
- омогућити доток топле воде и друге услове за одржавање личне хигијене (шампон, сапун, хигијенски улошци...);
- уредити и ставити у употребу простор за боравак на свежем ваздуху;
- омогућити доступну бежичну интернет везу;
- организовати редовно чишћење и одржавање просторија, у складу са потребама.

II

Аеродром "Никола Тесла" Београд ће у координацији са Станицом граничне полиције Београд обезбедити довољне и одговарајуће капацитете за смештај странаца којима је одбијен улазак у земљу, сходно времену које ће они провести на Аеродрому, како би сваком странцу било омогућено да борави у хуманим условима.